

Brüssel, 18. oktoober 2023
(OR. en)

14372/23

JAI 1332	COPEN 363
COSI 179	FREMP 292
ENFOPOL 431	JAIEX 66
ENFOCUSTOM 110	CFSP/PESC 1410
IXIM 194	COPS 489
CT 155	HYBRID 73
CRIMORG 137	DISINFO 85
FRONT 327	TELECOM 306
ASIM 92	DIGIT 223
VISA 208	COMPET 1008
CYBER 247	RECH 456
DATAPROTECT 278	CULT 122
CATS 58	COTER 185
DROIPEN 151	CORDROGUE 94

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	18. oktoober 2023
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2023) 665 final
Teema:	KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE ELi julgeolekuliidu strateegia rakendamise kuues eduaruanne

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2023) 665 final.

Lisatud: COM(2023) 665 final

Brüssel, 18.10.2023
COM(2023) 665 final

KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

ELi julgeolekuliidu strateegia rakendamise kuues eduaruanne

I. Sissejuhatus

Kolm aastat tagasi võttis komisjon vastu ELi julgeolekuliidu strateegia aastateks 2020–2025,¹ milles määrati kindlaks liidu peamised julgeolekualased prioriteedid. Sestsadik oleme teinud suuri edusamme strateegia kõigi nelja samba raames, kehtestanud olulisi õigusakte kõikvõimalikes valdkondades, alates elutähtsa teenuse osutajate kaitsest ja lõpetades kübervastupidavusvõime suurendamisega. Samal ajal aga kasvavad Euroopas ja meie naabruskonnas julgeolekuohud. Viimaste päevade terrorirünnakud ühes Prantsusmaa koolis ja Brüsseli tänavatel on karm meeldetuletus selle kohta, et meie julgeolekuarhitektuuri kohandamist ja tugevdamist on vaja kiiremas korras jätkata. Küberrünnetest tulenev oht suureneb jätkuvalt, seda õhutavad ka pahatahtlikud isikud, kes asuvad toetama käimasolevate konfliktide pooli. Lisandub hübriidohte, sealhulgas desinformatsiooni. Europol on kindlaks teinud, et Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu on põhjus, miks on märkimisväärselt suurenenud küberründed ELi sihtmärkide vastu, kusjuures suured rünnakud on poliitiliselt motiveeritud ja neid koordineerivad Venemaa toetavad häkkerirühmitused². See on avaldunud internetiühenduse blokeerimisena ja põhiteenuste, näiteks energiavõrkude töö katkestustena³.

ELi julgeolekuliidu strateegia eesmärk oli anda ELile vahendid paremaks toimetulekuks muutuvate ohtudega. Pandeemia ja sõja põhjustatud kriisidega silmitsi seistes oleme sündmuste arenedes näinud, kui tähtis on strateegias kasutatud lähenemisviis: meie kindel püüd ühendada ELi julgeoleku ökosüsteemi eri osad ning lõhkuda kapseldunud mõttemall, et julgeoleku küber- ja füüsiline mõõde on teineteisest lahus, sealhulgas võidelda organiseeritud kuritegevuse, terrorismi ja radikaliseerumise vastu.

Valvsus tähendab aga ka seda, et peaksime pidevalt uurima, mis on puudu meie püüdlustes oma kodanike turvalisuse tagamisel. Strateegias sätestati prioriteetsed valdkonnad, kus liidul on võimalik luua lisaväärtust, et aidata liikmesriikidel suurendada kõigi Euroopas elavate inimeste julgeolekut. Alates strateegia vastuvõtmisest on tegeletud kõigi kirjeldatud meetmetega ja lisatud uusi, et reageerida jätkuvatele julgeolekuprobleemidele.

Kokku on komisjon esitanud ELi julgeolekuliidu strateegia alusel 36 seadusandlikku algatust. Nendest ettepanekutest enam kui poolte puhul on institutsioonidevahelised läbirääkimised juba lõpetatud ja vastu on võetud uued jõulised õigusaktid, nagu on kirjeldatud lisa esitatud tabelis. Samas Euroopa Parlamendi ja nõukogu läbirääkimised mitme komisjoni pakutud olulise algatuse üle alles pooleli. Euroopa Parlamendi praeguse koosseisu ametiaeg lõpeb 2024. aasta juunis Euroopa Parlamendi valimistega ja seetõttu tuleb kiiresti tegutseda, et need arutlusel olevad aktid vastu võtta ja seeläbi tagada kodanikele täielikult toimiv julgeolekuliit. Seetõttu antakse käesolevas julgeolekuliidu eduaruandes ülevaade nendest komisjonis vastu võetud ülitähtsatest julgeolekuliidu seadusandlikest ja muudest kui seadusandlikest aktidest, mille lõplikuks vormistamiseks ja tulemuslikuks rakendamiseks tuleb teha rohkem tööd.

Juba kokkulepitud ELi õigusaktidest on kasu alles siis, kui neid tegelikult rakendatakse. Töö peab keskenduma nende korrektsele ja täielikule ülevõtmisele, rakendamisele ja kohaldamisele liikmesriikides. Komisjon jätkas 2023. aastal tööd ELi julgeolekuliidu strateegia toimimise

¹ COM(2020) 605.

² Hajusad teenusetõkestusründed (DDoS): vt Europoli 13. septembri 2023. aasta teemaaruanne „Cyber-attacks: the apex of crime-as-a-service“.

³ Ukraina konflikti ajal on väga palju kasutatud pühkur-pahavara (i.k. *wipers*) andmete ja süsteemide hävitamiseks. Näiteks on nii mõjutatud tuhandete ELi kasutajate internetiühendust ja Saksamaa suur energiaettevõtja kaotas kaugseire ühenduse üle 5 800 tuulikuga. „The role of cyber in the Russian war against Ukraine: Its impact and the consequences for the future of armed conflict“, Euroopa Parlamendi ülevaade (*briefing*), september 2023 – PE 702.594.

nimel, kasutades oma institutsioonilisi volitusi rikkumismenetluste algatamiseks alati, kui liikmesriigid ei olnud ELi õigusakte üle võtnud või olid seda teinud valesti.

Käesolevas aruandes esitatakse ka kokkuvõtte selle kohta, millisel juhul on tulemuste saavutamisel otsustav tähendus liikmesriikide ja/või ELi asutuste tegevusel. ELi asutused on ülitähtsad julgeolekuliidu algatuste rakendamise toetajad ja nende kohustused on viimastel aastatel muutunud. Aruandes esitatakse ülevaade teatavatest uutest neile pandud põhiülesannetest, et pakkuda liikmesriikidele suuremat toetust julgeolekuliidu olulisemate algatuste rakendamisel.

Lisaks on geopoliitiline olukord näidanud, kui oluline on meie sisejulgeoleku jaoks välisjulgeolek. ELi tugevam siseraamistik julgeoleku valdkonnas on lahutamatu seotud tugevamate partnerluste ja kolmandate riikidega tehtava koostööga. EL peab jätkuvalt aktiivselt otsima lahendusi, kuidas ülemaailmne koostöö aitaks kaitsta kodanike turvalisust liidus.

II. Tulevikukindel julgeolekukeskkond

Küberturvalisus ja elutähtsa taristu vastupidavus

EL on julgeolekuliidu raames võtnud kohustuse tagada, et kõik Euroopa kodanikud ja ettevõtjad oleksid hästi kaitstud nii internetis kui ka väljaspool seda, ning edendada avatud, turvalise ja stabiilse küberruumi loomist. Küberintsidentide kasvav ulatus, sagedus ja mõju on siiski suur oht võrgu- ja infosüsteemide toimimisele ning siseturule. Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu on seda ohtu veelgi suurendanud ning arvukate valitsusega seotud osalejate, kurjategijate ja häktivistide sekkumised süvendavad praegusi geopoliitilisi pingeid. Eelmisel sügisel korraldatud Nord Streami torujuhtmete sabotaaž näitas, kuidas sellised olulised sektorid nagu energeetika, digitaristu, transport ja kosmos sõltuvad elutähtsa taristu vastupidavusest. Hiljutine intsident Eesti ja Soome merealuse gaasijuhtme ja andmesidekaabliga näitab, et selliste olukordadega toime tulemiseks on vaja kõrgetasemelist valmisolekut. Kuigi kahju tekkepõhjus on endiselt ebaselge ja uurimine jätkub, on liikmesriikide ja komisjoni vaheline teabe jagamine eri tasanditel olnud julgustav. Katkestustel ei olnud vahetut mõju internetiühendusele ega Euroopa või kohaliku tasandi gaasivarustuskindlusele. See on märk saavutatud edust ja viimastel kuudel valmisoleku suurendamiseks tehtud jõupingutustest.

Nende elutähtsate taristute kaitse ja vastupidavuse tagamiseks on seepärast hädavajalik selge ja usaldusväärne õigusraamistik. Selles vallas saavutati tähtis läbimurre, kui paralleelselt võeti vastu läbivaadatud direktiiv, mis käsitleb meetmeid, millega tagada küberturvalisuse ühtlaselt kõrge tase kogu liidus (küberturvalisuse 2. direktiiv),⁴ ja elutähtsa teenuse osutajate toimepidevuse direktiiv,⁵ mis mõlemad jõustusid 16. jaanuaril 2023. Nüüd nõutakse liikmesriikidelt nende esmatähtsate õigusaktide kiiret ja täielikku ülevõtmist hiljemalt 17. oktoobriks 2024, et kehtestada tugev liidu raamistik liidu elutähtsa taristu kaitsmiseks füüsiliste ja küberohtude eest.

⁴ 14. detsembri 2022. aasta direktiiv (EL) 2022/2555, mis käsitleb meetmeid, millega tagada küberturvalisuse ühtlaselt kõrge tase kogu liidus, ja millega muudetakse direktiivi (EL) 2018/1972 (küberturvalisuse 2. direktiiv).

⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. detsembri 2022. aasta direktiiv (EL) 2022/2557, mis käsitleb elutähtsa teenuse osutajate toimepidevust ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 2008/114/EÜ.

Juulis 2023 sätestas komisjon delegeeritud määruses elutähtsad teenused 11 sektoris, mille suhtes kohaldatakse elutähtsa teenuse osutajate toimepidevuse direktiivi⁶. Järgmise sammuna peavad liikmesriigid tegema nende teenuste riskihindamised. Nõukogu 8. detsembri 2022. aasta soovitus⁷ kohaselt on tõhustatud tööd elutähtsa taristu stressitestidega, alustades energiasektorist, ning tugevdatud koostööd NATO ja peamiste partnerriikidega. Selle töö tulemusel esitas ELi ja NATO rakkerühm 2023. aasta juunis aruande elutähtsa taristu vastupidavuse kohta, milles kaardistati elutähtsa taristu praegused julgeolekuprobleemid neljas peamises sektoris (energeetika, transport, digitaristu ja kosmos) ning anti soovitused vastupidavuse suurendamiseks. ELi ja NATO töötajad rakendavad vastupanuvõimet käsitleva struktureeritud dialoogi kontekstis soovitusi, sealhulgas koostöö, teabe jagamise ja õppuste arvu suurendamise kohta.

Rööbiti sellega võttis komisjon 6. septembril 2023 vastu ettepaneku, mis käsitleb nõukogu soovitus⁸, tegevuskava kohta, mille alusel tõhusamalt koordineerida liidu tasandi reageerimist märkimisväärse piiriülese tähtsusega elutähtsa taristu häiretele. 4. oktoobril 2023 korraldati tegevuskava käsitleva stsenaariumipõhise arutelu vormis õppus, et uurida selle kohaldamist praktikas ja kasutada saadud teavet praegu nõukogus ettepaneku üle peetavates läbirääkimistes.

Pärast nõukogu üleskutseid⁹ on komisjon, kõrge esindaja ning võrgu- ja infoturbe koostöörühm teinud riskihindamisi ja loonud riskistsenaariume küberturvalisuse seisukohast. Töös keskendutakse esialgu telekommunikatsiooni ja elektrienergia sektorile. Kõigi asjaomaste tsiviil- ja militaarasutuste ja -võrgustike kaasamisega korraldatakse esimest korda terviklik ja kaasav kogu liitu hõlmav hindamine. See täiendab küberturvalisuse 2. direktiivi alusel tehtavaid elutähtsate tarneahelate koordineeritud turvariskihindamisi ning energeetika-, digitaristu, side-, transpordi- ja kosmosesektori elutähtsa taristu riskihindamisi ja stressiteste. Koordineerimise ja sidususe huvides peaksid need toimingud üksteisele tuginema, et aidata luua standardset lähenemisviisi, ning peaksid suunama tulevaste õppuste väljatöötamist. Nende meetmete edu sõltub nüüd liikmesriikide aktiivsest osalemisest.

Riikide majanduse ja ühiskonna toimimine sõltub aina rohkem kosmosega seotud teenustest ja andmetest, eriti julgeoleku ja kaitse valdkonnas. Kosmos on strateegiline valdkond, mille üle tekib üha enam vaidlusi, ning selle tähtsus julgeolekule on suurenenud, eriti pärast seda, kui Venemaa tungis Ukrainasse. Meie strateegilise positsiooni ja autonoomia tugevdamiseks kosmose valdkonnas võeti 2023. aasta märtsis vastu ELi julgeoleku- ja kaitsevaldkonna kosmosestrateegia. Sellest strateegiast lähtuva põhimeetmena esitab Euroopa Komisjon 2024. aastal ettepaneku ELi kosmosevaldkonna õigusakti kohta, millega reguleeritakse ELis kosmosetegevuse ohutust, kestlikkust ja toimepidevust/julgeolekut.

Välismõõtmelise seisukohast on turvaline taristu maailmamajanduse ja tarneahelate vastupanuvõime alus¹⁰ ning seepärast on ELi strateegias „Global Gateway“ tugev julgeolekumõõde. Arvestades ELi ja partnerriikide taristu vahelisi ühendusi, on samamoodi hädavajalik jätkata rahvusvahelist koostööd üleilmse kübervastupidavusvõime tugevdamiseks ning vaba, avatud, ohutu ja turvalise küberruumi toetamiseks.

⁶ C(2023) 4878.

⁷ Nõukogu 8. detsembri 2022. aasta soovitus, mis käsitleb kogu liitu hõlmavat koordineeritud lähenemisviisi elutähtsa taristu toimepidevuse tugevdamise suhtes.

⁸ COM(2023) 526.

⁹ Nõukogu 23. mai 2022. aasta järeldused Euroopa Liidu kübervaldkonna positsiooni arendamise kohta ja Neversis 9. märtsil 2022 esitatud üleskutse tugevdada ELi küberturvalisuse alast suutlikkust.

¹⁰ JOIN(2021) 30.

Küberturvalisuse võime määrus

Euroopa küberturvalisuse valdkonnas on keskse tähtsusega, et tarbijad ja ettevõtjad saavad loota digitoodete turvalisusele. Komisjon käsitles seda vajadust oma ettepanekus küberturvalisuse võime määruse kohta,¹¹ mis võeti vastu 15. septembril 2022. Määrusega kehtestatakse digielemente sisaldavate toodete suhtes kohustuslikud horisontaalsed küberturvalisuse nõuded viieks aastaks või toote kogu elutsükli vältel (olenevalt sellest, kumb on lühem). See looks tingimused digielemente sisaldavate turvaliste toodete projekteerimiseks ja arendamiseks, tagades, et riist- ja tarkvaratooted lastakse turule võimalikult väheste turvanõrkustega. See oleks tähtis verstapost Euroopa küberturvalisuse nõuete karmistamisel kõigis valdkondades ja tõenäoliselt juhitudaks sellest edaspidi ka rahvusvahelisel tasandil, mis oleks liidu küberturvalisuse sektorile maailmaturul selgelt kasulik. Euroopa Parlament ja nõukogu võtsid oma vastavad seisukohad vastu 2023. aasta juulis ja läbirääkimised peaksid edenema kiiresti.

IKT-toodete ja -teenuste usaldusväärsuse suurendamisel on tähtis ka küberturvalisuse sertifitseerimine, mis võimaldab tarbijatel, ettevõtjatel ja ametiasutustel teha teadlikke valikuid nõuetekohasel küberturvalisuse tasemel. Küberturvalisuse sertifitseerimise alane töö edeneb ja ELi ühistel kriteeriumidel põhinevat küberturvalisuse sertifitseerimise kava hinnatakse komiteemenetluse korras. Euroopa Liidu Küberturvalisuse Amet (ENISA) valmistab praegu ette ELi pilveteenuste küberturvalisuse sertifitseerimise ettevalmistavat kava ja seda arutatakse Euroopa küberturvalisuse sertifitseerimise rühmas. Tõhus töö eri sektorite ekspertide, tarbijate ja teenuseosutajatega peaks kaasa tooma usaldusväärse õigusliku ja tehnilise lähenemisviisi, tagades vajaliku julgeoleku kooskõlas liidu õiguse, rahvusvaheliste kohustuste ja WTO kohustustega. Lisaks koostab ENISA ELi 5G ettevalmistavat kava ja tegeleb ELi digiidentiteedikukru ettevalmistamisega. IKT-toodete, -teenuste ja -protsesside üldise turvalisuse suurendamiseks on hädavajalikud kõigi liikmesriikide ühised jõupingutused.

ELi institutsioonide, organite ja asutuste infoturbe ja küberturvalisuse määrused

Ettepanekud võtta vastu määrused liidu oma institutsioonide küberturvalisuse ja infoturbe reguleerimise kohta esitati 2022. aasta märtsis koos, kuid nende menetlemisega on edasi liigutud eri tempos. Eelmise aasta juunis jõuti poliitilisele kokkuleppele küberturvalisuse määruses, mis võimaldas tugevdada kõigi ELi institutsioonide, organite ja asutuste küberturvalisust, ning mis näitab, kui tähtsaks peab EL selle ettepaneku kiiret rakendamist. Selles olukorras tekitab iseäranis muret see, et ootamatult aeglaselt on edenenud paralleelne ettepanek infoturbe kohta, mis on hädavajalik ELi institutsioonide, organite ja asutuste suhtes kehtiva tugeva õigusraamistiku lõpuleviimiseks. Mõlemad ettepanekud tuleks vastu võtta enne Euroopa Parlamendi valimisi, et ELi haldus oleks praegustes geopoliitilistes oludes usaldusväärne ja vastupidav. Kõigile ELi institutsioonidele, organitele ja asutustele kehtivad infoturbe miinimumeeskirjad ja -nõuded loovad kindlust kõigile asjaosalistele ning tagaksid järjepideva kaitse nii ELi salastatud kui ka salastamata teabega seotud muutuvate ohtude eest. Kokkuvõttes loovad need uued eeskirjad stabiilse aluse teabe turvalisele vahetamisele ELi institutsioonide, organite ja asutuste ning liikmesriikide vahel ning hõlmaksid standardtasandil ja -meetmeid teabevoogude kaitsmiseks. See oleks vastus nõukogu mitmele üleskutsele tugevdada ELi institutsioonide, organite ja asutuste vastupidavusvõimet ning paremini kaitsta liidu otsustusprotsessi pahatahtlike sekkumiste eest.

Kübersolidaarsuse määrus

¹¹ COM(2022) 454.

Tuginedes olemasolevale tugevale strateegilisele, poliitilisele ja õigusraamistikule, parandaks kavandatav ELi kübersolidaarsuse määrus,¹² mille komisjon võttis vastu 18. aprillil 2023, veelgi küberohtude avastamist, kerksust ja valmisolekut liidu küberturvalisuse ökosüsteemi kõigil tasanditel. Neid eesmärke rakendatakse kolme peamise meetme kaudu:

- (1) **Euroopa küberkilbi** kasutuselevõtt, et tagada ja parandada ühist avastamissuutlikkust ja olukorrateadlikkust. Küberkilbi moodustaksid riiklikud ja piiriülesed infoturbekeskused;
- (2) **küberhüdaolukorra mehhanismi** loomine, et toetada liikmesriike olulisteks ja ulatuslikeks küberintsidentideks valmistumisel, neile reageerimisel ja neist kiirel taastumisel. Intsidentidele reageerimise toetus hõlmaks ELi küberreservi, mis oleks kättesaadav ka Euroopa Liidu institutsioonidele, organitele ja asutustele ning programmiga „Digitaalne Euroopa“ assotsieerunud kolmandatele riikidele, kui see on nende programmi „Digitaalne Euroopa“ assotsieerimislepingus ette nähtud;
- (3) **Euroopa küberintsidentide läbivaatamise mehhanismi** loomine, et vaadata läbi ja hinnata konkreetseid olulisi või ulatuslikke intsidente. Intsidentide järgse läbivaatamisaruannet koordineeriks ja selle koostaks ENISA.

Nõukogus ja Euroopa Parlamendis on arutelu alustatud. Läbirääkimiste lõpuleviimine enne Euroopa Parlamendi praeguse ametiaja lõppu aitaks märgatavalt kaasa liidu kodanike ja ettevõtjate kaitsmiseks tehtavatele jõupingutustele.

Küberturvalisusoskuste akadeemia

Küberohtude suurenedes vajab EL pakiliselt spetsialiste, kellel on oskused ja pädevused, et ennetada, avastada ja takistada küberründeid ning ELi nende eest kaitsta. Liidu vajadus küberturvalisuse valdkonna töötajate järele on praegu hinnanguliselt 883 000 spetsialisti ning 2022. aastal oli vabu töökohti 260 000–500 000. Kõiki ühiskonnarühmi tuleks innustada seda puudujääki vähendama, kuid on eriti kõnekas, et 2022. aastal oli küberturvalisuse alase hariduse omandanute hulgas naisi vaid 20 % ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia spetsialistide seas 19 %. Euroopa oskusteaasta 2023 raames võttis komisjon 18. aprillil 2023¹³ vastu liikmesriikides positiivset vastukaja leidnud¹⁴ algatuse luua küberturvalisuse valdkonna talendinappuse kõrvaldamiseks küberturvalisusoskuste akadeemia. Selline akadeemia koondaks enda alla olemasolevad küberturvalisuse alaseid oskusi puudutavad algatused ja suurendaks koordineeritust. Komisjon julgustab liikmesriike, piirkondlikke ja kohalikke ametiasutusi ning Euroopa avaliku sektori üksusi võtma vastu küberturvalisuse alastele oskustele keskenduvad strateegiad või algatused või kaasama küberturvalisuse alased oskused asjakohastesse laiematesse (nt küberturvalisuse, digioskuste, tööhõive) strateegiatesse või algatustesse. Kaasata tuleb ka erasektori sidusrühmad, et vähendada küberturvalisuse alaste oskuste puudujääki ja sellega seotud tööjõunappust Euroopas.

Mehitamata õhusõidukid ehk droonid

Avalikule ruumile ja elutähtsale taristule kujutab aina suuremat ohtu ka droonide pahatahtlikel eesmärkidel kasutamine. Droonide osalusel toimuvad intsidendid on sagenenud liidus ja väljaspool liitu ning droonitõrjelahendused on peamised abivahendid liidu õiguskaitseasutustele ja teistele avaliku sektori asutustele ning elutähtsa taristu käitajatele

¹² COM(2023) 209.

¹³ COM(2023) 207.

¹⁴ Nõukogu 22. mai 2023. aasta järeldused ELi küberkaitsepoliitika kohta.

erasektoris. Samal ajal aitab droonide õiguspärane kasutamine olulisel määral kaasa rohe- ja digipöördele¹⁵. Nagu teatati 2022. aasta novembris vastu võetud droonistrateegias 2.0, võtab komisjon vastu teatise droonidest tulenevate võimalike ohtude tõrjumise kohta, mida toetavad kaks käsiraamatut praktiliste suunistega peamiste tehniliste aspektide kohta¹⁶. Algatuse eesmärk on tagada terviklik ja ühtlustatud poliitikaraamistik ning ühine arusaam eeskirjadest, mis on kehtestatud droonide põhjustatavate võimalike ohtude tõkestamiseks ja tehnoloogia kiire arenguga vajalikul määral kohanemiseks. Selle täielikuks rakendamiseks kutsutakse liikmesriike ja asjaomaseid erasektori käitajaid üles tihedale koostööle komisjoniga.

Merendusjulgeolek ja lennundusjulgestus

Merendusjulgeoleku valdkonnas on jätkuvalt probleemiks ebaseaduslik tegevus, nagu piraatlus, relvastatud röövimine merel, rändajate ebaseaduslik üle piiri toimetamine, inimkaubandus, relva- ja uimastikaubandus ning terrorism, mida süvendavad uued ohud, sealhulgas hübriid- ja küberrünnakud. Komisjon ja kõrge esindaja võtsid 10. märtsil 2023 vastu ühisteatise ELi merendusjulgeoleku strateegia ajakohastamise kohta,¹⁷ mis peaks nüüdseks olema rakendatud kooskõlas ajakohastatud tegevuskavaga.

Lennundusjulgestuse valdkonnas võttis komisjon 2. veebruaril 2023 vastu talituste töödokumendi „Working towards an enhanced and more resilient aviation security policy“,¹⁸ mis sisaldab ambitsioonikat programmi 1) lennundusjulgestuse õigusraamistiku ajakohastamiseks; 2) uuenduslike lahenduste väljatöötamise ja kasutuselevõtu soodustamiseks ning 3) lennundusjulgestuse lähtetaseme ajakohastamiseks, et liidu lennujaamad saaksid täiel määral kasutada uut tipptasemel tehnoloogiat kõige tähtsamate ohtude tõkestamiseks. Kahe aasta jooksul tuleb rakendada 14 juhtmeedet.

Komisjon kutsub Euroopa Parlamenti ja nõukogu üles viima kiiresti lõpule läbirääkimised järgmiste dokumentide üle, ning tegema seda igal juhul enne Euroopa Parlamendi praeguse ametiaja lõppu:

- ettepanek võtta vastu kübervastupidavusvõime määrus;
- ettepanek võtta vastu kübersolidaarsuse määrus;
- ettepanek võtta vastu määrus ELi institutsioonide, organite ja asutuste infoturbe kohta.

Komisjon kutsub liikmesriike üles

- tegelema elutähtsa teenuse osutajate toimepidevuse direktiivi ülevõtmise kui prioriteediga ja energeetikasektori elutähtsa taristu stressitestimisega;
- võtma vastu nõukogu soovitusetegevuskava kohta, mille alusel koordineerida reageerimist märkimisväärse piiriülese tähtsusega elutähtsa taristu häiretele;
- võtma täielikult ja kiiresti üle küberturvalisuse 2. direktiivi, et suurendada elutähtsate ja oluliste üksuste küberturvalisust;
- osalema aktiivselt elutähtsa taristu ja tarneahelate küberturvalisuse riskihindamiste tegemisel ja riskistsenaariumide loomisel;
- arendama edasi küberturvalisusoskuste akadeemiat Euroopa tasandil ning küberturvalisusoskusi puudutavaid sihipäraseid riiklikke strateegiaid või algatusi, kaasates peamisi sidusrühmi, sealhulgas piirkondlikke ja kohalikke ametiasutusi;

¹⁵ COM(2022) 652.

¹⁶ COM (2023) 659.

¹⁷ JOIN(2023) 8.

¹⁸ SWD(2023) 37.

- tegema koostööd asjaomaste erasektori käitajate ja komisjoniga, et tagada droonidest tulenevate võimalike ohtude tõrjumise teatistes loetletud kõigi meetmete rakendamine;
- rakendama ELi merendusjulgeoleku strateegia tegevuskava ja andma korrapäraselt aru saavutustest;
- rakendama kindlaksmääratud 14 juhtmeedet lennundusjulgestuse tõhustamiseks.

III. Muutuvate ohtudega tegelemine

Uued geopoliitilised pinged on selge tõend mitte ainult ELi julgeolekuprobleemide suurenemise, vaid ka julgeolekuolukorra üha ebastabiilsemaks muutumise kohta, mida süvendab paljude ohtude hübriidne iseloom. Ka julgeoleku valdkond peab reageerima ühiskonna ja tehnoloogia muutumisele. COVID-19 pandeemia suurendas küberkurjategijate võimalusi ja laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjali veebi jõudmise ohtu. Kurjategijad ja pahatahtlikud isikud on alati valmis tehnoloogia arengut ära kasutama. Sellistele sageli keerulistele ja mitmemõõtmelistele ohtudele vastu astumiseks on vaja tugevat ja järjepidevat ELi tegevust.

Määrus internetis toimuva laste seksuaalse väärkohtlemise tõkestamise kohta

Europoli hinnangus internetis esineva organiseeritud kuritegevuse ohtudele avaldati, et 2022. aastal sagenes ja süvenes laste seksuaalne ärakasutamine ja väärkohtlemine ning õigusrikkujad kasutasid jätkuvalt tehnilisi võimalusi oma tegevuse ja identiteedi varjamiseks¹⁹. Praegune süsteem põhineb ettevõtjatepoolisel vabatahtlikul tuvastamisel ja teatamisel, kuid see on osutunud laste kaitsmisel ebapiisavaks. Ajutine määrus võimaldab ettevõtjatel vabatahtlikult tuvastada ja sellest teatada tingimusel, et see on isikuandmete kaitse üldmääruse alusel seaduslik. Ajutine määrus kaotab kehtivuse 2024. aasta augustis. Komisjon esitas 2022. aasta mais ettepaneku võtta vastu määrus,²⁰ et käsitleda internetipõhiste teenuste kuritarvitamist laste seksuaalse väärkohtlemise eesmärgil. Pakutud raamistikus pannakse suurt rõhku ennetusele. Ettevõtjatel oleks kohustus hinnata, kui suur on oht, et nende süsteemide kaudu toimub laste seksuaalne väärkohtlemine, ning võtta ennetusmeetmeid. Viimase abinõuna oleks vaid märkimisväärse ohu korral liikmesriikide kohtutel või sõltumatutel haldusasutustel õigus anda teenuseosutajatele sihipärased tuvastamiskorraldused. Uus sõltumatu ELi keskus aitaks teenuseosutajaid nende jõupingutustes, toimides eksperdikeskusena, mis annab usaldusväärset teavet tuvastatud materjali kohta, võtab teenuseosutajatelt vastu ja analüüsib teateid internetis toimuva laste seksuaalse väärkohtlemise kohta, et tuvastada ekslikud teated, ning pakub tuge ohvritele. Uued eeskirjad on vaja vastu võtta ja neid rakendada võimalikult kiiresti, et kaitsta lapsi edasise väärkohtlemise eest, hoida ära materjali taasesitamine internetis ning tuua õigusrikkujad kohtu ette. Nõukogus ja Euroopa Parlamendis käivad läbirääkimised, et jõuda õigusaktis kokkuleppele enne Euroopa Parlamendi praeguse ametiaja lõppu.

Naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamist käsitlev direktiiv

Naiste vastu suunatud kübervägivallast, mis muu hulgas toimub perevägivalla kontekstis, on saanud uus vägivallavorm, mis levib interneti ja IT-vahendite kaudu väljapoole konkreetseid

¹⁹ Europol (2023), „Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2023“ (Internetipõhise organiseeritud kuritegevuse põhjustatud ohtude hinnang).

²⁰ COM(2022) 209.

liikmesriike. Komisjon esitas 2022. aasta märtsis ettepaneku võtta vastu naistevastast vägivalda ja perevägivalda käsitlev direktiiv, mis sisaldab eraldi õigusnorme kübervägivalla kohta ja meetmeid, millega täita kaitse, õiguskaitse kättesaadavuse ja ennetamisega seotud lüngad. Varajane vastuvõtmine ja rakendamine annaks liikmesriikidele täiendavad abivahendid selle kuritegevuse liigi tõkestamiseks. Kaasseadusandjad alustasid institutsioonidevahelisi läbirääkimisi 2023. aasta juulis ja kavatsevad läbirääkimised lõpule viia enne Euroopa Parlamendi praeguse ametiaja lõppu.

5G-võrkude küberturvalisus

5G-võrkude turvalisus on komisjoni jaoks üks olulisi prioriteete ja ELi julgeolekuliidu strateegia tähtis osa. 5G-võrgud on keskse tähtsusega taristu, mis loob aluse paljudele siseturu toimimiseks ning oluliste sotsiaal-majanduslike ülesannete täitmiseks vajalikele teenustele. Võrgu- ja infoturbe koostöörühmas esindatud ELi liikmesriikide ametiasutused avaldasid 15. juunil 2023 komisjoni ja ENISA abiga teise eduaruande ELi 5G-võrkude küberturvalisuse meetmepaketi rakendamise kohta. Aruande kohaselt on 24 liikmesriiki vastu võtnud või valmistavad ette seadusandlikke meetmeid, millega antakse riiklikele ametiasutustele volitused hinnata tarnijaid ja kehtestada piiranguid, ning kümme liikmesriiki on sellised piirangud kehtestanud. Ometi on vaja edasi tegutseda, et hoida ära liidu kui terviku turvanõrkused, mis võivad rängalt kahjustada liidu üksikkasutajate ja ettevõtjate turvalisust ja elutähtsat taristut. Kõik liikmesriigid peavad meetmepaketi viivitamata rakendama. Samal päeval võttis komisjon vastu teatise meetmepaketi rakendamise kohta liikmesriikides ning komisjonisisesse kommunikatsiooni ja liidu rahastamistegevuse kohta. Selles toodi esile, et ollakse väga mures ELi julgeolekut ähvardavate ohtude pärast, mida tekitavad Huawei ja ZTE mobiilsideseadmete tarnijad. Sellega seoses võtab komisjon meetmeid, et vältida oma asutusesisesest teabevahetuse kokkupuudet mobiilsideseadmetega, milles kasutatakse tarnijatena Huawei ja ZTEd. Hangetest jäetakse välja uued ühenduvusteenused, mis põhinevad kõnealuste tarnijate seadmetel, ning komisjon teeb koostööd liikmesriikide ja telekommunikatsioonioperaatoritega, et need tarnijad kõrvaldataks järk-järgult komisjoni tegevuskohtades pakutavatest ühenduvusteenustest. Ühtlasi uurib komisjon, kuidas kajastada seda otsust asjakohastes liidu rahastamisprogrammides ja -vahendites täielikus kooskõlas liidu õigusega.

Juurdepääs andmetele tõhusa õiguskaitse tarbeks

Praegusel digiajastul on peaaegu igat laadi kuriteol digikomponent. Tehnoloogiat ja abivahendeid kasutatakse ka kuritegelikel eesmärkidel, sealhulgas selliseid, mis on vajalikud küberturvalisuse, andmekaitse ja eraelu puutumatus tagamiseks meie ühiskonnas. Seetõttu on aina keerulisem säilitada kogu ELis tõhusat õiguskaitset, mille eesmärk on kaitsta avalikku julgeolekut ning ennetada, avastada ja uurida kuritegusid ja nende eest vastutusele võtta. Kuigi liidu ja liikmesriikide tasandil on tehtud märkimisväärseid jõupingutusi, sealhulgas õigusaktide, suutlikkuse suurendamise ja innovatsioonialgatuste kaudu, esineb endiselt õiguslikke ja tehnilisi probleeme. Komisjon on nõukogu eesistujariigi abiga loonud kõrgetasemelise eksperdirühma, kes tegeleb andmetele juurdepääsuga tõhusa õiguskaitse tarbeks, et pakkuda mitmesugustele sidusrühmadele ja ekspertidele koostööplatvormi, et uurida kriminaalõigust rakendavate töötajate ees seisvaid probleeme (nt krüpteerimine, andmete säilitamine, 5G ja standardimine). Komisjon eeldab, et kõrgetasemeline töörühm koostab tasakaalustatud, usaldusväärsed ja realistlikud soovitusel 2024. aasta juuniks, kajastades nende küsimuste keerukust, sealhulgas küberturvalisuse ja andmekaitse aspektist. Seetõttu innustatakse liikmesriike ja asjaomaseid eksperte selles protsessis aktiivselt osalema ning töötama mõjusa, seadusliku ja kõigile vastuvõetava lahenduse nimel.

Hübriidohud

Aina keerulisemate hübriidohtude geopoliitilises kontekstis esitati ELi julgeoleku- ja kaitsevaldkonna strateegilises kompassis²¹ (edaspidi „strateegiline kompass“) ühine hinnang liidu ees seisvatele ohtudele ja probleemidele ning strateegiline tegevuskava. Riikide ja valitsusväliste osalejate sagenev pahatahtlik tegevus küberruumis, sealhulgas Ukraina-vastases sõjas, näitab veelgi selgemini, et küberruum on välis- ja julgeolekupoliitika valdkond. Pahatahtliku tegevuse ja desinformatsiooniga kaasnevad võimalikud ohud nõuavad erilist valvsust valimisperioodidel, kaasa arvatud Euroopa Parlamendi 2024. aasta valimiste eel.

Arvestades mõju ülekandumise suurt riski, on EL oma üldise vastupanuvõime aktiivseks tugevdamiseks jätkanud kübersuutlikkuse suurendamise meetmete väljatöötamist ja kolmandate riikidega partnerluste loomise soodustamist, muu hulgas sihipärase küberdialoogide kaudu. Selleks et liit suudaks tõhusamini hübriidohte maandada, on välja töötatud ja läbi vaadatud palju vahendeid ning neid tugevdatud, nagu on kirjeldatud 14. septembril 2023 avaldatud seitsmendas eduaruandes hübriidohtude kohta²². Need on muu hulgas järgmised:

- ELi hübriidmeetmete kogum, et luua kindel raamistik koordineeritud ja teadlikuks reageerimiseks hübriidohtudele ja -kampaaniatele;
- käimasolev töö hübriidohtudega tegelevate ELi kiirreageerimisrühmade loomiseks, et toetada lühiajaliselt sihipärasel viisil liikmesriike, partnerriike ning ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika missioone ja operatsioone;
- läbivaadatud ELi hübriidohutõrje protokoll (edaspidi „ELi käsiraamat“),²³ milles kirjeldatakse hübriidohte ja -kampaaniaid käsitlevaid liidu protsesse ja struktuure;
- pahatahtlikule kübertegevusele ELi ühise diplomaatilise reageerimise raamistiku²⁴ (edaspidi „küberdiplomaatia meetmete kogum“) läbivaadatud rakendamissuunised, mis võimaldavad välja töötada kestvad, kohandatud, sidusad ja kooskõlastatud strateegiad püsivate küberohtude põhjustajate vastu;
- välisriigist lähtuva infoga manipuleerimise ja sekkumise vastaste meetmete kogum, et tugevdada liidu olemasolevaid vahendeid sellise manipuleerimise ja sekkumise ennetamiseks ja tõrjumiseks ning sellele reageerimiseks;
- ELi küberkaitsepoliitika²⁵ ELi küberkaitsevõime ja olukorrataadlikkuse suurendamiseks ning kõigi olemasolevate kaitsevõimaluste koordineerimiseks, et tugevdada vastupanuvõimet, reageerida küberrünnakutele ning tagada solidaarsus ja vastastikune abi.

Seepärast innustatakse liikmesriike selles valdkonnas koostööd jätkama ja tõhustama, tagades eespool nimetatud meetmekogumite tulemusliku rakendamise, muu hulgas korrapärase õppuste kaudu, ja jõudes kokkuleppele hübriidohtudega tegelevate ELi kiirreageerimisrühmade kontseptsioonis, millest juhinduda rühmade moodustamiseks tehtavates edasistes sammudes.

Tehisintellekt õiguskaitstes

Tehisintellektist on kiiresti saanud igapäevaelu tavapärane osa. Tehisintellekti kasutamise mõju küberkuritegevusele ja küberturvalisusele ei ole veel täielikult teada, kuid tekitab ilmselgelt uusi probleeme. Kuigi tehisintellektist võib ohutu ja kontrollitud kasutamise korral olla kasu, võib see pahatahtlike isikute käes olla ohtlik; näiteks võib see aidata kurjategijatel varjata oma

²¹ Nõukogu dokument 7371/22.

²² SWD(2023) 315.

²³ SWD(2023) 116.

²⁴ 8. juuni 2023. aasta dokument 10289/23.

²⁵ JOIN(2022) 49.

identiteeti selliste kuritegude korral nagu terrorirünnakud või laste seksuaalne väärkohtlemine. Seepärast on oluline, et ametiasutused oleksid toimuva arenguga kursis, et väärkohtlemist ära hoida ja väärkasutusele reageerida²⁶. Neid küsimusi puudutatakse tehisintellektimääruse ettepaneku läbirääkimistes, mis on jõudnud tähtsasse etappi, kus kaasseadusandjad arutavad tehnilisi ja poliitilisi küsimusi, mis määravad interaktsiooni selle tehnoloogiaga järgmistel aastatel. Möödapääsmatult vajalik on leida tasakaalustatud lahendused, eelkõige suure riskiga rakenduste puhul, sealhulgas õiguskaitse valdkonnas.

Komisjon kutsub Euroopa Parlamenti ja nõukogu üles viima kiiresti lõpule institutsioonidevahelised läbirääkimised seoses järgmiste menetluses olevate dokumentidega, ning tegema seda igal juhul enne Euroopa Parlamendi praeguse ametiaja lõppu:

- ettepanek võtta vastu määrus internetis toimuva laste seksuaalse väärkohtlemise tõkestamise kohta;
- ettepanek võtta vastu direktiiv, mis käsitleb naistevastase vägivalga ja perevägivalga tõkestamist;
- ettepanek võtta vastu määrus, millega nähakse ette tehisintellekti käsitlevad ühtlustatud õigusnormid (tehisintellektimäärus).

Komisjon kutsub liikmesriike üles

- täielikult ja viivitamata rakendada ELi 5G-võrkude küberturvalisuse meetmepaketti;
- toetama tõhusa õiguskaitse tagamiseks andmete juurdepääsuga tegeleva kõrgetasemelise eksperdirühma tööd eesmärgiga sõnastada selged, usaldusväärsed ja realistlikud soovitusel praeguste ja tulevaste probleemide lahendamiseks proportsionaalsel viisil;
- võtma koostöös kõrge esindajaga meetmed, et tagada ELi hübriidmeetmete kogumi, läbivaadatud küberdiplomaatia meetmete kogumi ja välisriigist lähtuva infoga manipuleerimise ja sekkumise vastaste meetmete kogumi tõhus rakendamine, kasutades selleks muu hulgas korrapäraseid õppuseid ja võttes arvesse üleilmseid suundumusi;
- jõudma kokkuleppele hübriidohtudega tegelevate kiirreageerimisrühmade kontseptsioonis.

IV. Eurooplaste kaitsmine terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse eest

Pidevalt püsib oht, et üleilmsed või kohalikud sündmused kutsuvad esile uusi terrorismipuhanguid. Kõrvuti sellega kuuluvad ELi julgeoleku kõige suuremate ohtude hulka organiseeritud kuritegevus ja ebaseaduslik uimastikaubandus. Selleks et suurendada liidu ühiseid jõupingutusi nende ohtude vastases võitluses, tehakse ühiselt tööd, et rakendada ELi organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise strateegiat,²⁷ inimkaubanduse vastu võitlemise

²⁶ Vt näiteks 17. aprillil 2023 avaldatud Europoli aruanne „ChatGPT - the impact of Large Language Models on Law Enforcement“.

²⁷ COM(2021) 170.

ELi strateegiat,²⁸ ELi uimastitevastase võitluse programmi ja tegevuskava²⁹ ning ELi terrorismivastase võitluse tegevuskava³⁰ Organiseeritud kuritegevuse ja uimastikaubandusega seotud murettekitavalt halvenevale olukorrale reageerimiseks on siiski vaja liikmesriikide ja ELi tööd veelgi intensiivistada, et tugevdada meie kollektiivset reageerimist kuritegelikele võrgustikele ja paremini kaitsta kuriteoohvleid, ning käesoleva aruandega samal ajal avaldatakse ebaseadusliku uimastikaubanduse ja organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise ELi tegevuskava³¹.

Terrorismivastases võitluses tugevdab EL ka oma välispoliitika meetmeid,³² kasutades täiel määral kõrgetasemelisi terrorismivastase võitluse alaseid dialooge ja terrorismivastase võitluse ekspertide / julgeolekuekspertide võrgustikku ELi delegatsioonides ning osaledes mitmepoolsetel foorumitel, sealhulgas ülemaailmse terrorismivastase võitluse foorumil kaaseesistujana.

Ebaseaduslik uimastikaubandus

Euroopa Liidu Uimastiameti 2024. aasta juulist kehtima hakkavate uute volitustega saab EL paremad vahendid, et tegeleda keerulise julgeoleku- ja terviseprobleemiga, mis mõjutab miljoneid ELi ja maailma elanikke. Ühtlasi vaatab komisjon läbi³³ uimastite lähteaineid käsitlevad määrused,³⁴ et lahendada peamised probleemid, mis tehti kindlaks 2020. aasta hindamises,³⁵ milles juhiti tähelepanu vajadusele tegeleda ebaseaduslike uimastite pakkumise vähendamiseks lähteaineid matkivatest ainetest tulenevate probleemidega³⁶.

Ent arvestades ebaseaduslike uimastite enneolematult suurt kättesaadavust Euroopas, tuleb tõhustada ebaseadusliku uimastikaubanduse vastast võitlust koostöös rahvusvaheliste partneritega. Liikmesriigid ja EL peavad võtma täiendavaid meetmeid kuritegelike võrgustike lõhkumiseks ja kuritegevuse ohvrite paremaks kaitsmiseks. Komisjon esitleb täna ebaseadusliku uimastikaubanduse ja organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise ELi tegevuskava. Selles esitatakse 17 meetet neljas prioriteetses valdkonnas: tugevdada logistikakeskuste vastupanuvõimet Euroopa sadamate liidu abil; lõhkuda kuritegelikud võrgustikud; suurendada ennetusalaseid jõupingutusi ning tugevdada koostööd rahvusvaheliste partneritega. Need meetmed tuleb rakendada 2024. ja 2025. aastal.

Tulirelvad

Tulirelvadega kauplemine toetab organiseeritud kuritegevust nii ELis kui ka selle naabruskonnas. ELis on tsiviilisikute käes umbes 35 miljonit ebaseaduslikku tulirelva ning Schengeni infosüsteemi on kantud andmed ligikaudu 630 000 varastatud või kaotatud tulirelva kohta. Saadetiste kiire kohaletoimetamine ja uute tehnoloogialahenduste, näiteks 3D-printimise areng, on aidanud ebaseaduslikul tulirelvakaubandusel omandada uusi vorme, mis aitavad kontrollimisest kõrvale hoida. Tulirelvade leviku ohtu on suurendanud ka Venemaa

²⁸ COM(2021) 171.

²⁹ COM(2020) 606.

³⁰ COM (2020) 795.

³¹ COM (2023) 641.

³² Nagu on nõutud strateegilises kompassis ja 2022. aasta juunis vastu võetud nõukogu järeldustes, milles käsitletakse pidevalt areneva terrorismi- ja vägivaldse äärmusluse ohu välismõõdet.

³³ Narkootikumide lähteained – ELi õigusaktid (muudetud eeskirjad) (europa.eu).

³⁴ Määrus (EÜ) nr 273/2004 narkootikumide lähteainete kohta ja nõukogu määrus (EÜ) nr 111/2005, millega kehtestatakse ühenduse ja kolmandate riikide vahelise narkootikumide lähteainetega kauplemise järelevalve eeskirjad.

³⁵ COM(2020) 768.

³⁶ Uimastitevastase võitluse tegevuskava 23. meede, COM(2020) 606.

agressioonisõda Ukraina vastu. Komisjon võttis 2022. aasta oktoobris vastu ettepaneku ajakohastada olemasolevaid õigusakte tsiviilkasutuses olevate tulirelvade impordi, ekspordi ja transiidi kohta, et kaotada kehtivatest õigusnormidest lüngad, mis võivad suurendada ebaseaduslikult ELi toimetatavate ja kõrvalesuunatavate tulirelvade arvu³⁷. Keskmises plaanis aitavad need ajakohastatud normid vähendada ohtu, et tsiviilkasutuseks mõeldud tulirelvade ekspordimisel hoitakse kõrvale embargodest, ning tugevdada kontrolli taoliste tulirelvade impordi üle kolmandatest riikidest. Mõlemad kaasseadusandjad peavad veel vastu võtma oma seisukohad selle dokumendi kohta, et jõuda kokkuleppele enne Euroopa Parlamendi käesoleva ametiaja lõppu.

Inimkaubandus

Inimkaubandus on organiseeritud kuritegevuse eriti raske vorm ja ränk põhiõiguste rikkumine. Ohvritega kaubeldakse ELis peamiselt nende seksuaalse ja tööalase ärakasutamise, kuid ka sunniviisilise kerjamise ja kuritegevuse ning muul eesmärgil. Komisjon esitas 2022. aasta detsembris ettepaneku inimkaubandusevastase direktiivi muutmise kohta,³⁸ sealhulgas ajakohastatud normid, et kõrvaldada praeguse õigusraamistiku puudused. Läbivaadatud direktiivi vastuvõtmise korral lisatakse selle kohaldamisalasse sundabieliu ja ebaseaduslik lapsendamise ning sõnaselge viide inimkaubanduse veebimõõtmele. See hõlmaks ka kohustuslikku sanktsioonirežiimi kurjategijatele ja riiklike suunamismehhanismide kehtestamist, et edendada ohvrite varajast tuvastamist ja piiriülest suunamist nende abistamiseks ja toetamiseks. Inimkaubanduse ohvrite osutatavate teenuste teadlik kasutamine muutuks süüteoks ja inimkaubandusandmete iga-aastane kogumine kohustuslikuks, et Eurostat saaks need avaldada. Nõukogu võttis oma üldise lähenemisviisi vastu 2023. aasta juunis, Euroopa Parlamendi seisukoht on veel vastu võtmata. Tegutseda tuleb kiiresti, et jõuda kokkuleppele enne Euroopa Parlamendi praeguse ametiaja lõppu.

Keskkonnanuriteod

Keskkonnanuritegudest on saanud üleilmne oht, mis suureneb hinnanguliselt 5–7 % aastas. Võimalik märkimisväärne kasum, liikmesriikidevahelised seaduslüngad ja väike avastamisohutõmbavad ligi organiseeritud kuritegevust. Europoli sõnul on märke, et sellise tegevuse tulu kasutatakse terrorismi rahastamiseks. Komisjon võttis 2021. aasta detsembris vastu ettepaneku asendada 2008. aasta direktiiv keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu. Ettepanekus keskendutakse keskkonnanuriteo liikide määratluste täpsustamisele ja ajakohastamisele ning füüsilistele ja juriidilistele isikutele kohalduvate tõhusate, hoiatavate ja proportsionaalsete karistusliikide ja -määrade määratlemisele. Uute kuritegude hulka kuuluvad ebaseadusliku raadamisega seotud süüteod, kemikaale käsitlevate ELi õigusaktide rikkumised, pinna- või põhjavee ebaseaduslik ammutamine ning ebaseaduslik laevade ringlussevõtt. Ettepaneku eesmärk on märkimisväärselt tugevdada õiguskaitseahelat ja piiriülest koostööd liikmesriikide ametiasutuste ning ELi asutuste ja organite vahel. Euroopa Parlament ja nõukogu on ettepaneku kohta oma seisukohad vastu võtnud ning peavad läbirääkimisi, millega nad peaksid lõpule jõudma aasta lõpuks. Rakendada tuleb looduslike liikidega kaubitsemise vastu võitlemise läbivaadatud tegevuskava,³⁹ et ennetust ja jõustamist veelgi tugevdada.

Vara tagasivõtmine ja konfiskeerimine

³⁷ COM (2022) 480.

³⁸ COM(2022) 732.

³⁹ COM(2022) 581.

Organiseeritud kuritegevuse tõkestamiseks on tähtis jätta kurjategijad ilma nende ebaseaduslikust tulust. Seetõttu esitas komisjon lisaks ettepanekule anda õiguskaitseorganitele juurdepääs pangakontode andmetele⁴⁰ (poliitiline kokkulepe saavutati 2023. aasta juunis) 2022. aasta mais ettepaneku vara tagasivõitmise ja konfiskeerimise kohta,⁴¹ et tugevdada suutlikkust vara jälitada, kindlaks teha, arestida, konfiskeerida ja hallata. Ettepaneku põhisätted puudutavad finantsuurimistele kehtestatavoid nõudeid, kriminaaltulu jälitamise talitustele antavaid täiendavaid volitusi ja vahendeid ning tõhusamaid arestimis- ja konfiskeerimismeetmeid laiemal hulgal kuritegude puhul. Üks uus kuriteoliik, mille suhtes neid meetmeid kohaldataks, on liidu piiravate meetmete rikkumine. Komisjon võttis 2022. aasta detsembris vastu eraldi ettepaneku liidu piiravate meetmete rikkumisega seotud kriminaalõiguslike määratluste ja karistuste ühtlustamise kohta. Liidu piiravate meetmete tõhus rakendamine ja jõustamine on jätkuvalt üks komisjoni tähtsamaid prioriteete, mida tugevdab oma tööga varade külmutamise ja arestimise töökond, mille komisjon lõi reageerimiseks Venemaa agressioonisõjale Ukraina vastu. Euroopa Parlament ja nõukogu on mõlema ettepaneku kohta vastu võtnud oma seisukohad, et jõuda käesoleva aasta lõpuks kokkuleppele.

Rahapesuvastane pakett

ELis on rahapesu seotud praktiliselt igasuguse kriminaaltulu tootva kuritegevusega⁴² ja kujutab endast seega peamist hooba, mida kasutada ELis kuritegevuse vastu võitlemiseks. Komisjon esitas 2021. aasta juulis ambitsioonikad ettepanekud, et tugevdada ELi rahapesu ja terrorismi ennetamise meetmeid,⁴³ sealhulgas neli seadusandlikku ettepanekut, et paremini ennetada ja avastada kurjategijate katseid pesta ebaseaduslikku raha või rahastada terroristlikku tegevust finantsüsteemi kaudu. Kaasseadusandjad võtsid 2023. aasta mais vastu paketi neljast algatusest ühe, millega sooviti tagada krüptovaraülekannete jälgitavus⁴⁴. Seda määrust hakatakse kohaldama 30. detsembril 2024 ja selleks kuupäevaks peavad kõik krüptovara teenuse osutajad koguma ja hoidma teavet krüptovaraülekannete algatajate ja saajate kohta. Ülejäänud kolme ettepaneku eesmärgid on i) luua uus rahapesu tõkestamise ELi amet, et tagada siseturul pidev kvaliteetne järelevalve, muu hulgas suurima riskiga piiriüleste üksuste üle, toetades ja koordineerides rahapesu andmebüroode tööd; ii) sätestada erasektorile ühtlustatud õigusnormid, sealhulgas kehtestada teenuste ja kaupade eest tehtavate suurte sularahamaksete puhul kogu ELis ülempiiriks 10 000 eurot, ning iii) tugevdada pädevate asutuste volitusi ja koostöövahendeid. Paketiga loodetakse märgatavalt suurendada ELi suutlikkust võidelda rahapesu vastu ja kaitsta ELi kodanikke terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse eest. Kolme vastuvõtmata ettepaneku üle peavad kaasseadusandjad praegu läbirääkimisi, et jõuda õigusaktides kokkuleppele enne Euroopa Parlamendi praeguse ametiaja lõppu.

Komisjon kutsub Euroopa Parlamenti ja nõukogu üles viima kiiresti lõpule järgmiste menetluses olevate dokumentide institutsioonidevahelised läbirääkimised, ning tegema seda igal juhul enne Euroopa Parlamendi praeguse ametiaja lõppu:

- ettepanek võtta vastu direktiiv vara tagasivõitmise ja konfiskeerimise kohta;

⁴⁰ COM(2021) 429.

⁴¹ COM(2022) 245.

⁴² Europol, „Enterprising criminals – Europe’s fight against the global networks of financial and economic crime“ (Ettevõtlikud kurjategijad: Euroopa võitlus finants- ja majanduskuritegevuse üleilmsete võrgustike vastu), 2020.

⁴³ COM(2021) 420.

⁴⁴ 31. mai 2023. aasta määrus (EL) 2023/1113, mis käsitleb rahaülekannetes ja teatavates krüptovaraülekannetes edastatavat teavet ning millega muudetakse direktiivi (EL) 2015/849.

- ettepanek võtta vastu direktiiv liidu piiravate meetmete rikkumisega seotud kriminaalõiguslike määratluste ja karistuste ühtlustamise kohta;
- ettepanek võtta vastu inimkaubandusevastane direktiiv;
- ettepanek võtta vastu direktiiv keskkonna parema kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu;
- ettepanek võtta vastu rahapesuvastane pakett;
- ettepanek tsiviilkasutuses olevate tulirelvade importi, eksporti ja transiiti käsitlevate kehtivate õigusaktide ajakohastamise kohta.

Komisjon kutsub liikmesriike ning ELi asutusi ja organeid üles

- tegema 2023. ja 2024. aastal koostööd ebaseadusliku uimastikaubanduse ja organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise ELi tegevuskava 17 meetme rakendamise nimel.

V. Tugev Euroopa julgeoleku ökosüsteem

Viimastel aastatel on julgeolekuohud muutunud aina piiriülesemaks, mis eeldab kõigil tasanditel rohkem sünergiat ja tihedamat koostööd. ELi julgeolekuliidu strateegia vastuvõtmisest peale on tehtud olulisi algatusi võimalikult tiheda piiriülese koostöö saavutamiseks, ühtlustades ja ajakohastades olemasolevaid vahendeid ja menetlusi nii välispiiridel kui ka Schengeni alal ning tõhustades õiguskaitse- ja kohtuasutuste teabevahetust, et organiseeritud kuritegevusega paremini võidelda. Selle taustal on andmevahetuse koostalitlusvõime raamistiku tulemuslik rakendamine tähtis alus julgeoleku tugevdamiseks ja Euroopa mõjus vastus piiriülestele ohtudele, mis tagab samal ajal vaba liidusisese liikumise.

Tõhustatud teabevahetus Schengeni alal: reisijaid käsitlev eelteave, broneeringuinfo ja Prüm II

Kahe ettepanekuga reisijaid käsitleva eelteabe kohta, mille komisjon võttis vastu 2022. aasta detsembris,⁴⁵ tugevdataks liidu sisejulgeolekut, andes liikmesriikide õiguskaitseasutustele lisavahendid raske kuritegevuse ja terrorismiga võitlemiseks. Eelkõige võimaldaks ELi-siseste lendude reisijaid käsitlev eelteave, mida kasutatakse koos lennureisijate broneeringuinfo, liikmesriikide õiguskaitseasutustel märgatavalt tõhustada oma uurimisi sihipärasemate sekkumistega. On oluline, et kavandatud õigusnormid võetakse vastu võimalikult kiiresti: lisaks organiseeritud kuritegevuse ja terrorismiga võitlemise toetamisele vähendaks see märkimisväärselt ka vajadust kõigi reisijate süstemaatilise kontrollimise järele, kui ajutiselt peaks taaskehtestatama sisepiiride kontroll. See hõlbustaks lennukiga reisimist ja liikumisvabaduse kasutamist. Euroopa Komisjon soovitas 6. septembril 2023 nõukogul lubada alustada Šveitsi, Islandi ja Norraga läbirääkimisi broneeringuinfo edastamise lepingute kohta. Nende kolme soovitusel vastuvõtmine toetaks järjepidevat ja tõhusat ELi broneeringuinfo alast välispoliitikat.

Politsei kasutab iga päev organiseeritud kuritegevuse, ebaseadusliku uimastikaubanduse, terrorismi, seksuaalse ärakasutamise ja inimkaubanduse vastases võitluses Prümi lepingu

⁴⁵ COM(2022) 729, COM(2022) 73.

kohast andmevahetust. Ettepanekuga võtta vastu määrus, milles käsitletakse politseikoostöö raames toimuvat automatiseeritud andmevahetust (edaspidi „Prüm II“),⁴⁶ vaadatakse läbi olemasolev Prümi raamistik, et täita teabelüngad ning soodustada kuritegude ennetamist, avastamist ja uurimist ELis. Politseikoostöö raames toimuva automatiseeritud andmevahetuse eeskirjade läbivaatamisega viiakse lõpule käesoleva ametiaja politseikoostööalaste ettepanekute pakett koos juba vastuvõetud nõukogu soovitusel, millega tugevdatakse politsei piiriülest operatiivkoostööd, ning direktiiviga, mis käsitleb liikmesriikide õiguskaitseasutuste vahelist teabevahetust. Nende omavahel seotud õigusaktide kiire vastuvõtmine ja rakendamine parandaks, hõlbustaks ja kiirendaks õiguskaitseasutuste vahelist andmevahetust ja aitaks tuvastada kurjategijaid.

Täielikult koostalitlev piirihaldussüsteem turvalise, tugeva, digitaalse ja ühtekuuluva Schengeni ala heaks

Hästitoimiv sisepiirideta Schengeni ala tugineb liikmesriikide vastastikusele usaldusele. See omakorda tugineb tõhusale kontrollile kas liidu välispiiridel või liikmesriikide territooriumil kasutatavate alternatiivsete meetmetena. Komisjoni ettepanekus Schengeni piirieskirjade muutmise kohta⁴⁷ on sätestatud, kuidas liikmesriigid saavad paremini kasutada sisepiirikontrolli alternatiive, mis võivad tagada kõrgel tasemel julgeoleku. Schengeni piirieskirjade muudatused on tähtis täies mahus vastu võtta ja rakendada, et Schengeni alal oleks tagatud kõrgel ja proportsionaalsel tasemel julgeolek. Ühtlasi jätkatakse ELi infosüsteemide jaoks uue struktuuri väljatöötamist, et paremini toetada liikmesriikide ametiasutuste tööd julgeoleku ja piirihalduse tagamisel. Sellesse kuuluvad uuendatud Schengeni infosüsteem, Euroopa reisiinfo ja -lubade süsteem, riiki sisenemise ja riigist lahkumise süsteem, ajakohastatud viisainfosüsteem ning koostalitlusvõime raamistik süsteemide täielikult turvaliseks ühendamiseks. Pärast täielikku valmimist pakuks see uus struktuur riikide ametiasutustele terviklikumat ja usaldusväärsemat julgeolekualast teavet. Kõik koostalitlusvõime raamistiku osad on hädavajalikud, mis tähendab, et viivitus ühes aspektis või ühes liikmesriigis põhjustab kasutuselevõtu viibimist kõigi jaoks. Viivitused riiki sisenemise ja riigist lahkumise süsteemi tehnilisel väljatöötamisel tuleks viia miinimumini, et süsteem hakkaks toimima võimalikult kiiresti ja koostalitlusvõime raamistiku kõik tähtsad elemendid saaksid paika.

Ettepanek taustakontrolli kohta⁴⁸ tugevdaks Schengeni alal julgeolekut, sest sellega loodaks ühtsed eeskirjad nende kolmandate riikide kodanike kindlakstegemiseks, kes ei vasta Schengeni piirieskirjades osutatud territooriumile sisenemise tingimustele, ja need kodanikud suunataks välispiiridel tervise- ja julgeolekukontrolli. Neid eesmärke toetaks kavandatav Eurodac-süsteem, mis annaks pärast taustakontrolli märku, kui isik võib kujutada endast ohtu sisejulgeolekule. See omakorda hõlbustaks kavandatud varjupaiga- ja rändealduse määruse rakendamist. Komisjon palub kaasseadusandjatel viia nende ettepanekute läbirääkimised kiiresti lõpule enne Euroopa Parlamendi praeguse ametiaja lõppu.

Korruptsioonivastane võitlus

Korruptsioon kahjustab suurel määral meie demokraatiat, majandust ja julgeolekut, sest soodustab organiseeritud kuritegevust ja vaenulikku välissekkumist. Korruptsiooni ennetamine ja selle tõrjumine on vajalik nii selleks, et kaitsta ELi väärtusi ja tagada poliitika tulemuslikkus,

⁴⁶ COM(2021) 784.

⁴⁷ COM(2021) 891.

⁴⁸ COM(2020) 612.

kui ka selleks, et hoida õigusriiklust ja säilitada usaldus juhtide ja avaliku sektori institutsioonide vastu. Nagu teatas president von der Leyen oma 2022. aasta kõnes olukorrast liidus, võttis komisjon 3. mail 2023 vastu korruptsioonivastaste meetmete paketi⁴⁹. Komisjoni ettepanek võtta vastu direktiiv korruptsioonivastase võitluse kohta sisaldab rangemaid õigusnorme, millega kriminaliseeritakse korruptsioonikuriteod ja ühtlustatakse karistusi kogu ELis. Samuti võimaldab see tõhusat uurimist ja süüdistuste esitamist ning selles keskendutakse tugevalt ennetamisele ja sellise usaldusväärse kultuuri loomisele, kus korruptsiooni ei taluta. Euroopa Parlamendis ja nõukogus on alanud arutelu selle ettepaneku üle. Lisaks kutsutakse liikmesriike üles rakendama soovitusi, mis tulenevad 5. juulil 2023 vastu võetud õigusriigi olukorda käsitleva 2023. aasta aruande korruptsioonivastast võitlust käsitlevast osast. Kõrge esindaja ettepanekuga, mida toetab komisjon, nähakse ette luua ka spetsiaalne ühise välis- ja julgeolekupoliitika (ÜVJP) sanktsioonirežiim, et võidelda tõsiste korruptsioonijuhtumite vastu kogu maailmas.

Kuriteoohvrite õiguste tugevdamine

12. juulil 2023. aastal esitas komisjon kuriteoohvrite õiguste direktiivi muutmise ettepaneku, et tugevdada ohvrite juurdepääsu teabele, toetusele ja kaitsele, nende osalemist kriminaalmenetluses ja hüvitise saamist. Läbivaatamise üks üldeesmärke on aidata kaasa kõrgele julgeoleku tasemele, luues ohvritele turvalisema keskkonna, et julgustada neid kuritegudest teatama ja vähendada kättemaksu kartust.

Komisjon kutsub Euroopa Parlamenti ja nõukogu üles viima kiiresti lõpule institutsioonidevahelised läbirääkimised seoses järgmiste menetluses olevate dokumentidega, ning tegema seda igal juhul enne Euroopa Parlamendi praeguse ametiaja lõppu:

- ettepanek võtta vastu Prüm II määrus;
- ettepanekud reisijaid käsitleva eelteabe kohta;
- ettepanekud korruptsioonivastase võitluse ning eelkõige ühise välis- ja julgeolekupoliitika spetsiaalse sanktsioonirežiimi kehtestamise kohta;
- ettepanek muuta Schengeni piirieskirjade määrust;
- ettepanek võtta vastu kuriteoohvrite õiguste direktiiv;
- ettepanek taustakontrolli kohta.

Komisjon kutsub liikmesriike üles

- tagama riiki sisenemise ja riigist lahkumise süsteemi võimalikult kiire jõustumise, et viia lõpule ELi teabevahetuse struktuuri rakendamine.

VI. Rakendamine

Euroopa kui terviku julgeoleku tagamine on jagatud kohustus, mille täitmiseks peavad oma panuse andma kõik osalised alates komisjonist ja kaasseadusandjatest, kes võtavad vastu uued, tugevad, terviklikud ja praktilised õigusnormid, kuni liikmesriikideni, kes peavad sellised eeskirjad õigel ajal üle võtma, neid rakendama ja kohaldama, ning mitmesuguste ametiasutuste, organisatsioonide ja sidusrühmadeni, kes teevad kohapeal operatiivtööd. Siin on tähtsad ka ELi justiits-, siseasjade ja küberjulgeoleku valdkonna asutused, kelle roll on suurenenud nende kohustuste hiljutise laienemise tõttu.

⁴⁹ COM(2023) 234.

ELi rahalisi vahendeid saavate isikute tausta tõhustatud kontroll

ELi eelarve täitmisel on komisjon kohustatud tagama, et ELi rahaliste vahendite saajad austavad ELi väärtusi. Mehhanismid ja kontrollisüsteemid, mille abil määratakse kindlaks, kes võib ELi rahastusest kasu saada, on juba usaldusväärsed ning ka finantsmääruse uuestisõnastamise käimasolevate läbirääkimiste eesmärk on anda komisjonile jõulisemad õiguslikud vahendid, et vajaduse korral tegutseda. Lisaks tegeleb komisjon praegu ELi rahaliste vahendite praeguste ja võimalike tulevaste saajate taustakontrolli parandamisega, täiustades suuniseid ELi väärtuste austamisega seotud kohustuste ja tagajärgede kohta, mis peaksid kaasnema ELi väärtuste rikkumisega. See teeb selgemaks nii vahendite saajate kui ka ELi tasandil kontrolli läbiviijate kohustused ja võib olla inspiratsiooniallikaks riiklikul tasandil. Kui rahastamistingimusi rikutakse, peatab komisjon kõhklemata koostöö vastava projekti abisaajatega ja nõuab vajaduse korral vahendid tagasi. Kui liikmesriigid on teadlikud ELi rahastamist taotlevate organisatsioonidega seotud võimalikest riskidest, on tähtis, et nad jagaksid komisjoniga ennetavalt teavet.

Rikkumised

Komisjon on julgeoleku valdkonnas viinud läbi palju rikkumismenetlusi. Näiteks algatati 2023. aastal suur hulk selliseid menetlusi terroristliku veebisisu levitamise tõkestamist käsitlevast 2021. aasta määrusest tulenevate kohustuste täitmata jätmise tõttu (16 liikmesriiki)⁵⁰ ning 2022. ja 2023. aasta jooksul said 20 liikmesriiki täiendavad ametlikud kirjad laste seksuaalse kuritarvitamise vastast võitlust käsitleva 2011. aasta direktiivi ebaõige rakendamise tõttu⁵¹. Märkimisväärne hulk rikkumisjuhtumite menetlusi on endiselt pooleli, sest riiklikud õigusaktid ei vasta 2017. aasta terrorismivastase võitluse direktiivile⁵² ja üle on võtmata õigusnormid, mis hõlbustavad finants- ja muu teabe kasutamist teatavate kuritegude tõkestamisel, avastamisel, uurimisel ja nende eest vastutusele võtmisel⁵³. Muud valdkonnad, kus on käimas rikkumismenetlused, hõlmavad tulirelvi käsitlevaid õigusakte, uimastites kasutatavate psühhoaktiivsete ainete suhtes kehtivaid eeskirju, mittesularahaliste maksevahenditega seotud pettuste ja võltsimiste vastast võitlust, rahapesuvastast võitlust, karistusregistrite andmete vahetamist ELi liikmesriikide vahel ning kuriteoohvrite õiguste direktiivi. Kokkulepitud algatusi ja meetmeid rakendavatele liikmesriikidele on tehtud kättesaadavaks (tehniline ja rahaline) toetus ning komisjon on jätkuvalt valmis tegema rakendamise optimeerimiseks liikmesriikidega koostööd.

Järelevalve Schengeni hindamiste ja selle juhtimise uue süsteemi kaudu

Schengeni hindamis- ja järelevalvemehhanism on jätkuvalt aidanud tõhusalt rakendada Schengeni eeskirju, mille eesmärk on suurendada julgeolekut sisekontrollita alal. Tugevdatud Schengeni hindamis- ja järelevalvemehhanismi raames korraldati 2023. aastal esimesed hindamised. See võimaldas õigeaegselt tuvastada ja kõrvaldada strateegilised nõrkused, mis mõjutavad piiriüleselt julgeolekut ja ohutust ELis. Lisaks alustas komisjon 2023. aastal temaatilist Schengeni hindamist, et hinnata nende liikmesriikide tavasid, kellel on ELi suunduva ebaseadusliku uimastikaubanduse vastases võitluses sarnaseid probleeme,

⁵⁰ Määrus (EL) 2021/784, mis käsitleb võitlemist terroristliku veebisisu levitamise vastu.

⁵¹ Direktiiv (EL) 2011/93, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise vastast võitlust.

⁵² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. märtsi 2017. aasta direktiiv (EL) 2017/541 terrorismivastase võitluse kohta, millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/475/JSK ning muudetakse nõukogu otsust 2005/671/JSK.

⁵³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/1153, millega kehtestatakse normid finants- ja muu teabe kasutamise hõlbustamiseks teatavate kuritegude tõkestamisel, avastamisel, uurimisel ja nende eest vastutusele võtmisel ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu otsus 2000/642/JSK.

keskendudes eelkõige suuremahulisele ebaseaduslikule uimastikaubandusele. Nende hindamistega keskenduti jõulisemalt ja põhjalikumalt Schengeni julgeolekuelementidele. Nõukogu kehtestas 2023. aasta juunis perioodiliste, temaatiliste ja etteteatamata Schengeni hindamiste tulemuste põhjal Schengeni 2023.–2024. aasta tsükli prioriteedid. Nendes on kindlaks määratud kesksed valdkonnad, mis vajavad rohkem tähelepanu turvalisema ja tugevama Schengeni ala loomiseks. Nende prioriteetide tõhus ja kiire rakendamine koos Schengeni nõukogu poliitika suurema koordineerimisega tugevdab veelgi organiseeritud kuritegevuse vastast võitlust ja maksimeerib piiriülest operatiivkoostööd.

ELi asutuste ja organite roll

Julgeolekuliidu algatuste elluviimisel on eriti tähtis partnerlus, sest konkreetsete tulemuste saavutamiseks on vaja erinevate riiklike ja Euroopa ametiasutuste ja organite tööd. Näiteks EMPACT (kuritegevusega seotud ohte käsitlev valdkondadevaheline Euroopa platvorm) võimaldab liikmesriikidel teha struktureeritud valdkondadevahelist koostööd, mida toetavad kõik ELi institutsioonid, organid ja asutused (nagu Europol, Frontex, Eurojust, CEPOL, OLAF, EU-LISA). EMPACTi operatsioonidega, mida viivad ellu muu hulgas spetsiaalsed operatiivsed rakterühmad, koordineeritakse liikmesriikide ja operatiivpartnerite jõupingutusi kuritegelike võrgustike ja raske kuritegevuse vastu võitlemisel. Ainuüksi 2022. aastal toimus EMPACTi töö tulemusel kokku 9 922 vahistamist, arestiti üle 180 miljoni euro väärtuses vara ja raha, algatati 9 263 juurdlust, tuvastati 4 019 kuriteoohvrit, konfiskeeriti üle 62 tonni uimasteid, tuvastati 51 olulist sihtmärki ja vahistati 12, toimusid operatsioonid Ukraina-vastase agressioonisõja kontekstis, eelkõige inimkaubanduse ja tulirelvadega seotud ohtude vastases võitluses⁵⁴.

Frontex, Euroopa Meresõiduohutuse Amet (EMSA) ja Euroopa Kalanduskontrolli Amet (EFCA) jätkavad koostöö tugevdamist rannikuvalve ülesannete raames, et toetada riiklike ametiasutusi meresõiduohutuse ja -turvalisuse suurendamisel. Need ametid aitavad olulisel määral kaasa ELi merendusjulgeoleku strateegia elluviimisele.

Mitu julgeolekuliidu algatust on toonud asjaomastele asutustele uusi kohustusi ja ülesandeid, mis mõnikord avaldavad mõju inimressurssidele.

Euroopa Liidu Küberturvalisuse Amet (ENISA)

Küberturvalisuse suurendamiseks on komisjon valmisolekut ja intsidentidele reageerimist silmas pidades loonud lühiajalise meetme liikmesriikide toetamiseks, mille raames kantakse programmist „Digitaalne Euroopa“ vahendeid üle **Euroopa Liidu Küberturvalisuse Ametile (ENISA)**, et tugevdada valmisolekut ja suutlikkust reageerida peamistele küberintsidentidele. Sellel meetmel põhineb 2023. aasta aprillis vastu võetud kübersolidaarsuse määruse ettepanek ja kui kaasseadusandjad on selle vastu võtnud, võidakse ENISA-le anda täiendavaid ülesandeid, nagu liidu tulevase küberturvalisuse reservi käitamine ja haldamine või intsidentide läbivaatamisaruande koostamine pärast ulatuslikke küberjulgeoleku intsidente. Kavandatava kübervastupidavusvõime määrusega tehtaks ENISA-le ülesandeks võtta tootjatelt vastu teateid digielemente sisaldavate toodete turvanõrkuste ja nende toodete turvalisust mõjutavate intsidentide kohta, mille ENISA peaks edastama asjaomastele küberturbe intsidentide lahendamise üksustele (CSIRT) või liikmesriikide vastavatele ühtsetele kontaktpunktidele. Samuti peaks ENISA iga kahe aasta järel koostama tehnilise aruande digielemente sisaldavate

⁵⁴ EMPACTi teabelehed 2022. aasta tulemuste kohta:

https://www.consilium.europa.eu/media/65450/2023_225_empact-factsheets-2022_web-final.pdf

toodete küberturvalisuse riskidega seotud uute suundumuste kohta ja esitama selle võrgu- ja infoturbe koostöörühmale.

Euroopa küberturvalisuse pädevuskeskus

Euroopa küberturvalisuse pädevuskeskus (ECCC) koos riiklike koordineerimiskeskuste võrgustikuga on liidu uus asutus küberturvalisuse innovatsiooni ja tööstuspoliitika toetamiseks. See ökosüsteem tugevdab küberturvalisuse tehnoloogia kogukonna suutlikkust, hoiab teadusuuringute tippaset ja suurendab liidu tööstuse konkurentsivõimet selles valdkonnas. ECCC ja riiklikud koordineerimiskeskused teevad strateegilisi investeerimisotsuseid ning ühendavad liidu, selle liikmesriikide ja kaudselt ka tööstuse ressursse, et parandada ja tugevdada tehnoloogia- ja tööstussektori küberturvalisuse alast suutlikkust. Seetõttu on ECCC-l tähtis roll programmide „Digitaalne Euroopa“ ja „Euroopa horisont“ ambitsioonikate küberturvalisuse eesmärkide saavutamisel.

ECCC on täitnud üle poole oma töökohtadest ja värbab peagi ka tegevdirektori. Juba käimasolev töö sisaldab näiteks programmi „DIGITAL“ küberturvalisuse osa ning tehnoloogia arendamise ja kasutuselevõtu uut strateegilist tegevuskava,⁵⁵ milles sätestatakse prioriteetsed meetmed VKEdede toetamiseks strateegiliste küberturvalisuse tehnoloogiate, teenuste ja protsesside väljatöötamisel ja kasutamisel, spetsialistidest koosneva tööjõu toetamiseks ja suurendamiseks ning teadusuuringute, arendus- ja innovatsioonialase oskusteabe täiustamiseks Euroopa küberturvalisuse laiemas ökosüsteemis.

Europol

Täiesti uue mandaadiga on **Europol** paremini valmis toetama liikmesriike organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses. Üks peamisi prioriteete on ebaseadusliku uimastikaubanduse vastane võitlus, sest selle tähtsus suureneb ja negatiivne mõju ELi kodanike julgeolekule kasvab. Pärast 15. mail 2023 Euroopa Liidu Nõukogult loa saamist on komisjon aktiivselt töötanud selle nimel, et sõlmida Boliivia, Brasiilia, Ecuadori, Mehhiko ja Peruuga rahvusvahelised lepingud isikuandmete vahetamise kohta Europoliga, eesmärgiga ennetada rasket kuritegevust ja terrorismi ning nende vastu võidelda.

Eurojust

Eurojustil on enam kui 20 aastat kogemust riiklikele ametiasutustele õigusabi pakkumises, et võidelda mitmesuguste raskete ja keeruliste piiriüleste kuritegudega, ning tal on ELi vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneval alal oma kindel positsioon. Üldise koostöö tugevdamiseks peab komisjon läbirääkimisi rahvusvaheliste lepingute üle, millega hõlbustada Eurojusti ja 13 kolmanda riigi vahelist koostööd isikuandmete vahetamise valdkonnas, et võidelda organiseeritud kuritegevuse ja terrorismi vastu⁵⁶. Läbirääkimised on juba lõppenud Armeenia ja Liibanoniga, on pooleli Alžeeria ja Colombiaga ning on alanud Bosnia ja Hertsegoviinaga. Komisjon palub Euroopa Parlamendil ja nõukogul viia lepingute sõlmimine nende riikidega lõpule enne Euroopa Parlamendi ametiaja lõppu, et tugevdada riikidevahelist õigusalast koostööd ja laiendada piiriülese kuritegevuse vastast võitlust.

EPPO

Euroopa Prokuratuur (EPPO) on oma operatiivtegevuse algusest peale 2021. aasta juunis osutunud liidu meetmekogumi hulgas võimsaks vahendiks liidu eelarvet mõjutavate süütegude, sealhulgas kuritegelikus ühenduses osalemisega seotud süütegude uurimisel ja nende eest

⁵⁵ https://cybersecurity-centre.europa.eu/strategic-agenda_en.

⁵⁶ Alžeeria, Argentina, Armeenia, Bosnia ja Hertsegoviina, Brasiilia, Colombia, Egiptus, Iisrael, Jordaania, Liibanon, Maroko, Tuneesia ja Türgi.

vastutusele võtmisel. Komisjon julgustab EPPO tõhustatud koostöös veel mitteosalevaid liikmesriike sellega võimalikult kiiresti ühinema, et EPPO saavutaks oma täieliku potentsiaali ELi maksumaksjate raha kaitsmisel.

EUDA

Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskusest (EMCDDA) saab uute volituste alusel, mille kaasseadusandjad 2023. aasta juunis heaks kiitsid, tugevdatud rolliga täieõiguslik amet – **Euroopa Liidu Uimastiamet (EUDA)**. Amet saab terviklikumalt hinnata ebaseaduslike uimastite põhjustatud uusi tervise- ja julgeolekuprobleeme ning tõhusamalt panustada liikmesriikide ja rahvusvahelise tasandi tegevusse. Ameti põhiülesanded on jätkuvalt andmete kogumine, analüüs ja levitamine, kuid laiendatud volitused võimaldavad ametil arendada ka üldist tervise- ja julgeolekuohtude hindamise suutlikkust, et tuvastada uusi ohte, sealhulgas uimastite segatarvitamine, tugevdada koostööd riiklike teabepunktide abil ja luua laborite võrgustik, mis varustab ametit ekspertanalüüsi jaoks vajalike andmete ja toksikoloogilise teabega. See aitab ametil hoiatada eriti ohtlike ainete turule ilmumisest ja suurendada teadlikkust.

Komisjon kutsub Euroopa Parlamenti ja nõukogu üles viima kiiresti lõpule järgmiste menetluses olevate dokumentide institutsioonidevahelised läbirääkimised, ning tegema seda igal juhul enne Euroopa Parlamendi praeguse ametiaja lõppu:

- ettepanek finantsmääruse uuestisõnastamise kohta.

Komisjon kutsub liikmesriike üles

- jagama komisjoniga ennetavalt teavet, kui nad on teadlikud ELi rahastamist taotlevate organisatsioonidega seotud võimalikest riskidest;
- rakendada kiiresti Schengeni 2023.–2024. aasta tsükli prioriteete turvalisema ja tugevama Schengeni ala nimel;
- tegelema nende vastu algatatud rikkumismenetlustega, et tagada asjakohaste õigusaktide nõuetekohane ülevõtmine.

VII. Kokkuvõte

Viimast kolme aastat iseloomustab pidev ja sihikindel pingutus ELi julgeolekuliidu loomise nimel. Terves julgeolekupoliitika valdkonnas on tehtud ülisuuri edusamme. Olukord, kus ohud pidevalt muutuvad, nõuab järjepidevaid jõupingutusi ja uut motivatsioonipuhangut. Õigusraamistik tuleb välja töötada aegsasti enne Euroopa Parlamendi ametiaja lõppu 2024. aasta kevadel. Liikmesriikidel lasub pidev kohustus võtta üle, rakendada ja kohaldada uusi õigusakte. Rakendamiseks tuleb jõupingutused ühendada, sealhulgas ELi ametite abiga, ja väga sageli tuleb selleks teha veelgi tihedamat koostööd meie rahvusvaheliste partneritega.

Ainult kõigi asjaosaliste ühiste ja sihikindlate jõupingutustega saavutame ELis sellisel tasemel ohutuse ja julgeoleku, mida kodanikud ootavad, ning praegustes oludes peaks iga osaleja prioriteet olema täita oma osa ELi julgeoleku tugevdamisel.